

Majanduslikust ühistegevusest Eestis: omandiõigusega kodanikega ei ehita kodanikeühiskonda

Jaan Leetsar (RiTo 3), Eesti Ühistegelise Liidu juhatuse esimees

Kommunistliku maailmasüsteemi lagunemise järel on maailma majanduspoliitiline seisund tugevasti muutunud. Viimase kümne aasta jooksul on eriti arenenud globaliseeruv nn transnatsionaalne kapitalistlik süsteem ja selle tähendust on Eestis hakatud alles hiljaaegu analüüsima poliitökonoomia ning majandusteaduse kategooriates/põhiküsimustes, sh kuidas kasvatada Eesti rahva tulusid ja vähendada kulusid, kes omandab tulud ja kes kannab kulusid, milline majanduspoliitiline vahend on kõige sobivam põhiseaduses ette antud eesmärkide saavutamiseks. Rahvusvahelised ja teiste riikide kapitaliühingud on väga kiiresti tunginud endistesse postsotsialistlikesse maadesse, sh Eestisse.

Peamiselt odaval tööjõul ja loodusvaradel põhinevad globaliseerunud transnatsionaalsed kapitaliühingud viivad puhaskasumina Eestist välja juba arvestatava osa rahvuslikust kogutoodangust. Orienteerivate hinnangute kohaselt küündis see 2000. aastal 10–15 miljardi Eesti kroonini (u 10 000 krooni inimese kohta aastas). Ühelt poolt on see rahahulk, mille võrra me vaesume, teisalt annab see meile mõningase ettekujutuse *ka majandusliku ühistegevuse puudumise hinnast*. Hästi korraldatud majandusliku ühistegevuse puhul oleks võimalik jätta suur osa sellest rahast Eestisse ning kasutada rahvuslikes huvides (haridus, tervishoid, maamajandus, rahvuskultuur, vanurite probleemid jne). Põhimõtteliselt samades küsimustes ühispinganduse teemal on kirjutanud professor Mart Sörg, kes näitas, et ka riigi sees toimub tugev raha ümberjaotamine linna kasuks. Nt 1998. aastal viisid kommerts pangad ainuüksi Virumaalt välja 579 miljonit krooni ja seda raha ei reinvesteerita maapiirkondadesse tagasi.¹ Hoiu-laenuühistute ja ühistuliste kindlustusseltside olemasolul võiks rahavoogusid riigi sees ümber korraldada nii, et rohkem raha jääks maapiirkondadesse. Tulenevalt võimalusest jätta Eestisse ühistegevuse vahendusel miljardeid kroone, on põhjendatud ka ühistuliste organisatsioonide olemasolu ning ühistegevuse igakülgne arendamine ja riiklik toetamine. Paraku on see seni jäänud peamiselt üksikute entusiastide tegevuseks, arvestatavast riiklikust toetusest ei ole põhjust kahjuks rääkida.

Käesoleva artikli eesmärk on juhtida avalikkuse tähelepanu majandusliku ühistegevuse võimalustele ning meenutada ühtlasi nii Euroopa õiguskultuuri kui ka teaduse ajaloolisi tõsiasju – esiteks, Antiik-Kreekas ja vanas Roomas olid kodanikuõigustes reeglina üksnes omanikud, ja teiseks, hilisematest majandusteaduse klassikutest Smithist, Ricardost jt alates on mõiste *kodanlik turuühiskond vasteks kodanikeühiskond*, kus rahvusliku valitsuse ja parlamendi ülesandeid on muu hulgas turu seadusandlik korraldamine õigusliku ja majandusliku ebavõrdsuse vastu töötamiseks oma riigi kodanike huvides.

Ühistutel ja aktsiaseltsidel on väga suured erinevused

Ühistuil on kapitaliühingutega võrreldes väga suured erinevused eeskätt tulude ja kasumi jaotamise mehhanismis. Ühistute puhul jäävad tulud ja kasum liikmetele, s.o sellesse ringi, kus nad tekivad. Raha kasutamise otsustavad need inimesed, kes ühistegevuses osalesid. Kui

me nt klientidena ei saa mitte kuidagi mõjutada Hansapangas tekkivate miljardiliste tulude- kasumite kasutamist, siis ühistute puhul otsustab tulude ja kasumi jaotamise liikmete üldkoosolek. Eraettevõtja eesmärk on alati võimalikult suure kasumi teenimine kellegi- millegi arvel, ühistute puhul on tegemist liikmele suunatud nn omaabisüsteemiga, kus keegi kellegi arvel kasu ei saa. Normaalselt toimivais ühistuis võib iga liige olla kindel, et tema arvel ei saa keegi tulu. Samas on ühistute kõige suurem vaenlane kasumiahne liige, kes püüab teiste liikmete arvel teenida. Need on põhitõed, mida peame teadma ja oma tegevuses ka silmas pidama.

Kuigi nt ühistule või aktsiaseltsile kuuluvad ettevõtted võivad väljastpoolt paista täpselt ühesugused ning nad toodavad ka ühtesid ja sama kvaliteediga tooteid, on nad seestpoolt vaadatuna siiski väga erinevad. Eeskätt on erinevused omandisuhetes ning raha liikumises ja jaotamises. Tabelis 1 on esitatud põhilised erinevused ridade kaupa.

Tabel 1. Põhilised erinevused ühistute ja kapitaliühingute (aktsiaseltside) vahel

ÜHISTU	AKTSIASELTS
Ettevõtted on liikmete, teenuste kasutajate omandis.	Ettevõtted on aktsionäride omandis, kes enamasti ei kasuta ettevõtete teenuseid.
Liikmeks olek (saamine) seostatakse kliendi ja omaniku samasuse tingimusega.	Omanik ei kasuta kliendina ettevõtte teenuseid.
Maksab oma liikmetele tooraine eest nii kõrgeid hindu kui võimalik.	Ostab toorainet tootjatelt nii madala hinnaga kui võimalik.
Müüb kaupu ja teenuseid oma liikmetele nii madala hinnaga kui võimalik.	Müüb kaupu ja teenuseid kõikidele nii kõrgete hindadega kui võimalik.
Otsib turul tasakaalu nõudmise ja pakkumise vahel, reguleerib liikmete huvides turgu ja vastutab stabiilse turu olemasolu eest.	Ei otsi turul tasakaalu, vaid püüab saada müüginahku suurendamisega rohkem raha, pole kohustust tootjate huvides turgu stabiliseerida.
Tagab oma liikmetelt tooraine kokkuostu.	Ei taga klientidelt tooraine kokkuostmist.
Maksab liikmetele sama kvaliteediga tooraine eest võrdset hinda.	Diferentseerib hindu vastavalt oma huvidele, teeb vajadusel eelistusi ja tekitab ebastabiilsust.
Tulud (kasum) jaotatakse proportsionaalselt liikmete vahel vastavalt liikmete poolt osutatud (kasutatud) teenuste mahule.	Kasum jaotatakse aktsionäride vahel vastavalt aktsiate arvule.

Ost ja müük on osa liikmetele suunatud äritehingust. Kui on saadud lisatulu, lisanduvad sellele hiljem tagasi- ja juurdemaksud ning muud omahinna tasemel soodusteenused.	Ost ja müük on terviklik tehing, mingeid lisamakse tooraine tootjatele või klientidele ei tehta.
Äritegevus suunatud esmalt liikmetele, seejärel vastavalt kokkulepetele teistele klientidele.	Äritegevus on avalik ja üldine, klientuur piiramatult.
Investeeringuid teevad liikmed ja kahjum kaetakse liikmete osamaksu ulatuses.	Investeeringud kasseeritakse klientidelt, kahjumi katavad aktsionärid aktsiate ulatuses.
Kõigil liikmetel võrdne hääleõigus – üks liige, üks hääle; volinikel proportsionaalselt teda volitanud liikmete arvule.	Aktsionäri hääle arv proportsionaalne aktsiate arvuga, aktsiate kontrollpakk otsuste vastuvõtmisel määrav.
Võim (strateegia kujundamine, kontroll) kuulub liikmetele, teenuste kasutajatele.	Võim kuulub aktsionäridele, kontrollpaki omanik dikteerib oma tahte.
Esiplaani liikmete-kasutajate huvid.	Esiplaani aktsionäride rahalised huvid.
Eesmärgiks teenuste osutamine ja raha teenimine liikmetele.	Eesmärgiks raha teenimine aktsionäridele, kontrollpaki omanik kontrollib oma huvides raha liikumist.
Tegevuspoliitika määravad liikmed, teenuste kasutajad oma eesmärgi silmas pidades.	Tegevuspoliitika määravad aktsionärid, sisuliselt aktsiate kontrollpaki omanik.

Allikas: Leetsar 1999a, 42.

Kokkuvõttes näeme, et ühistute ja kapitaliühingute (aktsiaseltside) vahel on väga suured ja põhimõttelised erinevused. Ühistud on loonud liikmed liikmete jaoks, aktsiaseltsid on asutanud aktsionärid raha teenimiseks. Seejuures tuleb märkida, et ühistegevus on vaid vahend tulude õiglaseks jaotamiseks ühistu liikmete vahel. Majandusliku ühistegevusega on kasulik liituda ka eraettevõtjail ja väikestel aktsiaseltsidel, mis on esmasjärgulises kahtlemata konkurentsivõimelised ning perspektiivsed. Tundub, et väljavaateid on sellistel keskühistel, mis tegelevad rahvusvahelise kaubanduse ja turundusega ning mille liikmeiks on konkurentsivõimelised aktsiaseltsid, osaühingud ja ühistud.

Eesti ühistegevus oli maailmas parim

Rahvusvahelise Ühistegevusliidu (ICA) president Lars Marcus ütles 1988. aastal, et Eesti ühistegevus oli 1940. aastal üks maailma paremaid (Ühistegevusest Eesti Vabariigis 2, 1998, 9–10). Kahtlemata olid selles väga suured teened Jaan Tõnissonil ja Konstantin Pätsil (Ekbaum, Inno 1962, 186–228; Leetsar 1999b, 27–46). Esimene neist tegutses tugeva teoretikuna ühistegevuse valdkonnas umbkaudu 40 aastat (oli peale riigivanema ameti ka

Tartu Ülikooli ühistegevuse professor). President K. Pätsi initsiatiivil loodi aastail 1932–1936 riigivõimu abil ja toel väga tugev keskühistute süsteem, mis paralüseeris kasumiahnete eraettevõtjate tegevuse eeskätt põllumajanduse valdkonnas (Leetsar 1999b, 45–46). Kuigi ühistegevuse riigipoolne toetamine ei meeldinud juba tookord nendele inimestele, kes püüdsid põllumehe arvel rikkaks saada, suutsid toonased riigijuhid luua sellise majandussüsteemi, mis teenis eeskätt maarahva huve. Tuletame lugejale meelde, et toona oli majandusliku ühistegevusega otseselt seotud ligi 284 000 perekonda (Ekbaum, Inno 1962, 207). See oli Eesti rahvaarvu silmas pidades väga suur hulk. Eesti pangandusturust kuulus 52% ühistuliste pankadele ja krediidiühistutele, kindlustusturust 49% ühistuliste kindlustusseltsidele, ühiskaubanduse kontrolli all oli 25% jaekaubandusest, 98% võist toodeti ühistulistes meiereides, 64% piiritusest kartuliühistutele kuuluvates piiritusevabrikutes, 75% seemneviljast saadi seemneviljaühistutest jne (Ekbaum, Inno 1962, 227). Need protsendid näitavad, et ühistud sisuliselt kontrollisid turgusid ning kujundasid seal ka hindu. Maarahval oli motivatsioon maal elada ja tööd teha.

Praegu on teised meist paremad

Eesti I ühistegevuskongress toimus 1997. aastal. Sellest võtsid osa Rahvusvahelise Ühistegevusliidu Euroopa president Lars Hillbom ja Eesti Vabariigi peaminister Mart Siimann, kes esinesid ka ühistegevust toetavate ettekannetega (Ühistegevusest Eesti Vabariigis 2, 1998, 9–10, 76). Kongress võttis vastu asjakohase otsuse (samal, lk 80–83), kus muu hulgas märgiti, et taasiseseisvunud Eestis on ühistegevuse arengul olnud väga tõsiseid probleeme. Kongress seadis eesmärgiks, et majandusliku ühistegevusega tuleks hõivata vähemalt 25% elanikkonnast ja tulundusühistud peaksid kontrollima vähemalt 20–25% turundustegevusest, põllumajanduses, metsanduses ja kalanduses vähemalt 50%. Neid eesmärgi ei ole tänaseks saavutatud. Samal ajal märgime, et nt Soomes, Rootsis, Taanis, Saksamaal, Ameerika Ühendriikides jm on ühistegevuse osatähtsus panganduses umbes 30–35% (maapiirkondades üle 60%), piimanduses koguni 90–95%, kindlustuses küünib kuni 50 protsendini jne (Leetsar 1996, 48–63; Shaars 1994, 111–113).

Poliitilisel tasandil ei ole taasiseseisvunud Eestis olnud selget seisukohta ühistegevuse arengu küsimustes. Ühistuile jäeti 1992. aastal tagastamata nendelt ära võetud maa ja varad. Samuti jäeti taastekkinud, verisulis ning vajaliku kapitalita ühistud keerulises iseseisvumis- ja erastamisprotsessis omapead ning vastamisi kiiresti arenevate aktsiaseltsidega. Viimaseid toetasid jõuliselt võimsad välismaised majandusmonopolid, kellel olid omad huvid. Väga kiiresti hõivasid aktsiaseltsid kõik olulisemad turud, sh täielikult pangandus- ja kindlustusturu, metsanduse, kalanduse. Suurte raskustega õnnestus säilitada ühistuline kaubandussüsteem (ETK), mis oli aastaid majandusraskustes ning kus on ka tõsiseid siseprobleeme – liikmed–omanikud ei tunneta veel peremeheks olekut ning nii sai võimalikuks, et tegevjuhtkonnad ärastasid varasid. Viimasel ajal on ETK süsteemi majanduslik olukord paranenud ning Eesti esmatarbe- ja toidukaupade turust on ETK süsteemi kontrolli all keskmiselt umbes 25%, maapiirkondades 60–80%. Suurte raskustega on arenenud ka ühistuline piimandussüsteem. Peamiselt piimatootjate omavahelise usaldamatuse tõttu on suudetud piimandusturust hõivata ainult 20–25%, mis teiste Euroopa

riikidega võrreldes (keskmiselt üle 95%) on tagasihoidlik. Teistel maamajandusaladel on ühistegevuse osa kahjuks peaaegu tähtsusetu.

Mida oleks ühistegevuse arenguks vaja?

Ühistegevuse arendamiseks on filosoofiamagister Mart Rootslase arvates ka tänapäeval, nii nagu sada aastat tagasi, tarvis kolme lähtetingimust (Rootslane 2000).

- *Rahva arusaama, et ühistegevus on tulus ja valik.* Selleks, et ühistud hakkaksid ühiskonnas edukalt toimima, on Mart Rootslase arvates vaja ületada nn kriitiline mass ehk ühistegevuse kasulikkuses peab Eesti oludes olema veendunud vähemalt 100 000 inimest.
- *Ausameelseid isikuid ehk liidreid,* kes omakasupüüdmatult ühistute arendamisel ja juhtimisel tegutsevad. Need saavad esile kerkida "kriitilisest massist". Kui pole vajalikus ulatuses rahva arusaama, pole ka ühistutele piisavalt liidreid.
- *Sündsat korraldust* ehk eeltingimusi ja sobilikku keskkonda ühistute tegevuseks. Tingimustes, kui turul võimutsevad kõlvatu konkurentsi olukorras rahvusvahelised globaliseerunud ettevõtted, on välistatud täiuslik konkurents ning ühistute areng pärsitud. Sellises olukorras vajab ühistegevus arenguks seaduslikke võimalusi.

Eespool nimetatud lähtetingimuste saavutamine on võimalik ainult ühistegevusalaste teadmistega.

Eesti Ühistegelise Liidu tegevusest

Eesti Ühistegeline Liit asutati 1919. ja taastati 1992. aastal. Põhikirjaliselt on Eesti Ühistegeline Liit seadnud oma missiooniks Eesti ühiskonnas kaks tegevust:

- ühistegevuse propageerimine ja ühistegevusalaste teadmiste levitamine Eesti ühiskonnas (ühistegevuse õpetamise viimine koolidesse, nõupäevade, seminaride ja konverentside korraldamine, ühistegevusalaste trükiste koostamine ja väljaandmine jms);
- Eestis registreeritud ühistuliste organisatsioonide üldiste huvide kaitsmine Riigikogus, valitsuses ja teistes organisatsioonides (osalemine seadusloomes, läbirääkimised valitsuse esindajatega, lobitöö jne).

Tegevuse tõhustamiseks korraldas Eesti Ühistegeline Liit käesoleva aasta veebruaris Jänedal strateegiaseminari, millest võttis osa 24 aktiivset ühistegevuse asjatundjat, kes koostasid SWOT analüüsi (vt lisa) ning kavandasid abinõud ühistegevuse arendamiseks. Ameerika Ühendriikide põllumajandusministeeriumi ühistegevuse osakonna algatusel toimusid nädal hiljem Jänedal õppepäevad (osales üle 30 inimese), mille käigus ameeriklased õpetasid meid ühistegevuse valdkonnas. Nõupäevade käigus korraldati ka SWOT analüüsi, mis andis samalaadseid tulemusi. Kui suudame praegused nõrkused muuta tugevusteks ning kasutada ära olemasolevad võimalused, on loota, et ühistegevus hakkab eesti rahvale jälle kasu tooma. Nõupäevadel sai selgeks, et Ameerika on palju rohkem ühistegevusega haaratud, kui me kunagi oleme suutnud ette kujutada ja meile kunagi on serveeritud. Seal ei ole ühistud

populaarsed mitte ainult maapiirkondades, vaid ka paljudel muudel elualadel, nagu energeetika (sh bensiinijaamad), kommunaalmajandus, rahandus, kindlustus, kaubandus, varustus, turustus, side, transport jne). On, millest eeskju võtta, et raha rahvale jääks.

Eesti ühistegevuskongress otsustas oma tegevuses juhinduda Rahvusvahelise Ühistegevusliidu (ICA) poolt XXI sajandiks heaks kiidetud ühistegevuse põhimõtetest (Ühistegevusest Eesti Vabariigis 2, 1998, 83). Leiame, et ka Eesti Vabariigi seadusandjad peaksid nendest juhinduma Eesti ühistegevust puudutavate seaduste koostamisel ja vastuvõtmisel. Kuulub ju maailmakogemuste eeskujuks seadmine nn hea seadusloome juurde.

Kodanikeühenduste aktiveerimiseks ning koostöö parandamiseks ühistuliste organisatsioonide, Riigikogu ja valitsusega asutas Eesti Ühistegelne Liit möödunud aastal koos mitme teise keskliiduga Eesti Kodanikeühenduste Liitude Esinduskogu (EKLE). Loodame, et aktiivne koostöö Eesti Sotsiaalsfääri Ümarlauaga, Eesti Rahvuskultuuri Kesksetside Liiduga, Eestimaa Rahvuste Ühendusega, Eesti Vabaharidusliiduga ja Eesti Korterühistute Liiduga ning paljude teiste kodanikeühendustega aitab edasi ka majanduslikku ühistegevust.

Kokkuvõtteks

Kahtlemata on seda kõike vähe, kuid meil tuleb arvestada võimalustega, mida saame kasutada. Leiame, et ühistegevus vajab arenguks üldpoliitilist otsust–kokkulepet erinevate poliitiliste jõudude vahel. Majanduslik ühistegevus ei toimi ainult liikmete majandushuvides – sellel on tegelikult palju laiem sotsiaal–poliitiline tähendus. Ühistegevuse kaudu saab rahvas peremeheks omal maal ning leiab tulusa ja meeldiva tegevuse oma ettevõttes. Sellist omamajandusega riiki, kus kodanikel on peale poliitilise võimu oluline osa majanduses, tasub ka sõjaliselt kaitsta.

Praktika näitab, et ühistegevus areneb väga visalt. Kõige olulisem ülesanne on tõsta Eesti ühiskonna ühistegevusosalast teadlikkust. Kui Taani lapsed saavad ühistegevuse pisiku koos emapiimaga, siis meil sellist võimalust ei ole – pole lihtsalt ühistuid, mille koosolekutel emad–isad koos väikelastega käivad. Meil tuleb alustada ühistegevuse õpetamist koolides. Loodame endiselt Haridusministeeriumile, et koolides käivitaks kiiremini ühistegevuse õpetamine ning alustataks ka ühistegevusosalaste rakendusteaduslike uuringute rahastamisega. Eesti vajab ühistegevusosalaste rakenduslike uuringute tegemiseks spetsialiseeritud instituuti, nii nagu on enamikus riikides.

Eesti Vabariigi ajal sekkus riik jõuliselt ühistegevusse ning majanduslikud tulemused olid eesti rahva jaoks suurepärased. Ilmselt vajab ühistegevuse olukord aktiivset poliitilist arutelu ja otsuseid ka tänapäeval. Kui ühistegevuse vahendusel jääb rahvale igal aastal kas või ainult miljard krooni rohkem raha, on ühistegevuse iga–aastane riiklik toetamine mõnekümne miljoni krooniga alati õigustatud ja tasuv tegevus. Mis oleks, kui käivitaksime üleriigilise riikliku programmi koodnimega "Ühistegevus"

Märkused

1. Vt Mart Sõrg, Ühistegevusest Eesti Vabariigis 3, 1999, lk 94–98.

Kasutatud kirjandus

Ekbaum, Artur, Inno, Karl (1962). Ühistegevus Eestis. Toronto.

Leetsar, Jaan (1996). Kaasaegne ühistegevus ja maamajandus. Tallinn.

Leetsar, Jaan (1999a). Ühistegevuse ABC. I vihik. Tallinn.

Leetsar, Jaan (1999b). Ühistegevuse areng ja perioodid Eestis. II vihik. Tallinn.

Rootslane, Mart (2000). Eestlaste moodsa ühistegevuse tekke- ja arenguprobleeme 19. sajandi lõpust esimese maailmasõjani. Tartu (filosoofiamagistri väitekiri, EPMÜ raamatukogu).

Shaars, Marvin A. (1994). Ühistud: põhimõtted ja tegevus. Tallinn.

Ühistegevusest Eesti Vabariigis 2 (1998). Eesti ühistegevuskongress. Tallinn.

Ühistegevusest Eesti Vabariigis 3 (1999). Tallinn.

Lisa Eesti ühistegevuse SWOT analüüsi tulemused

TUGEVUSED	NÕRKUSED
Ühistute juhtidel on teadmised, et ühistegevus aitab liikmetel majandustegevust arendada.	Ühiskonnas puudub arusaam, et ühistegevus on vajalik ja kasulik.
Tugev ajalooline mälu ühistegevuse kasulikkusest.	Vähe ausameelseid ühistute juhte. Isiklikud huvid seatakse ühishuvidest kõrgemale.
Olemas on võimalused ühistegevusalaste teadmiste tõstmiseks (eestikeelsed trükised, nõupäevad).	Palju huvigruppe, kes ei suuda omavahel kokku leppida.
Eesti Ühistegelise Liidu näol on olemas kompetentne ühistegevuse ideoloogiline keskus.	Ühistutel puuduvad majanduslikud võimalused professionaalse kaadri palkamiseks.
Põllumajandusministeeriumilt on moraalne ja materiaalne toetus.	

		<p>Nõrk poliitiline ja majanduslik alus ühistute tekkeks.</p> <p>Liikmed ei tunneta ühistegevuse kasulikkust ja vajadust.</p>
VÕIMALUSED	OHUD	
<p>Majandusruumi tagasivõitmine ühistegevuse arendamisega.</p> <p>Koolituse viimine üksikliikmeni.</p> <p>Seaduste täiustamise teel ühistegevuse edendamine.</p> <p>Poliitiliste jõudude laialdase toetuse saamine ühistegevuse arenguks.</p> <p>Kasutada ära uusühistegevuse arendamise võimalused maal.</p> <p>Põllumajandussaaduste turu korrastamine ühistute kaudu.</p> <p>Üleriigiliste ühistuliste süsteemide väljaarendamine (varustus, turustus, teenindus).</p>		<p>Kõlvatu konkurentsi süvenemine (globaliseeruvate kapitaliühingute pealetung).</p> <p>Ühistute varade ümberkantimine tegevjuhtkondade AS-idele (seadused ei kaitse ühistu liikmeid ärikate tegevuse eest).</p> <p>Poliitiline ebastabiilsus (iga uus valitsus võib suunda muuta) muudab ühistegevuse küsitavaks.</p> <p>Suureneb poliitiline suutmatus ühistuid kapitaliühingute eest kaitsta.</p> <p>Majandusliku surutise olukorras lähevad maa ja loodusvarad rahvusvahelistele äriühingutele.</p>

Allikas: Jäneda strateegiaseminar, veebruar 2001.